

Kokie turi būti Kūčių stalo patiekalai?

Istorikė etnologė Nijolė Marcinkevičienė savo knygoje „Metai už stalo“ pastebi, kad senosios lietuvių tradicijos buvo racionalios, jos tarnavo žmogui ir buvo labai jautriai atsižvelgiama į gamtos cikliškumus.

Pasninkas tai yra susilaikymas nuo tam tikrų valgių, tam tikra disciplina – ir vidinė, ir išorinė, ta prasme, kad nešokti, nedainuoti. Ir etnologai linkę manyti, kad tai atsiradę dar iki krikščionybės, nes tai yra tamsusis laikas, pats tamsiausias metų laikas. Ir manyta, kad kai vieni metai dar nesibaigę, kiti – neprasidėję, gamtoj vyraujantis chaosas žmogų ir disciplinuoja tam tikra prasme. Jis nežino, ko tikėtis, ar iš tos pačios gamtos, ar iš tų priartėjusių per tą chaosą kažkokių dangiškų ar chtoniškų jėgų. Matyt, buvęs toks laikotarpis, kai žmonės save varžė. Galima išmąstyti ir taip, kad tai buvęs ir tam tikras susitaikymo momentas, susitaikymo su viskuo, kas gyva, su gamta. Tam tikras atsidėjimas gamtai, kuri tarnauja ištisus metus. O dabar vėl per tą patį chaosą, per tą nežinomybę žmogus, matyt, ir apsidrausdamas stengiasi būti kitoks, t. y. jis nevalgo pieno, nevalgo kiaušinių, nevalgo mėsos, kadangi visus metus jis išnaudojo tą geidulį.... Ir taip žmogus sako: Aš galiu būti kitoks. Aš jaučiu, kad ta gamta man tarnavo ilgą laiką. Gal tai toteminiai dar dalykai iš pačių seniausių laikų, inkarnaciniai galų gale, kai žmogus po mirties gali pavirsti kažkuo kitu. Netgi miško stengdavosi per adventą nekirst. Visa, kas gyva, tarsi suasmeninama labai ir stengiamasi jiems netgi įsiteikti per tam tikrus tikėjimus, per tam tikrus papročius.

O krikščionybė jau tą pasninką supranta kaip... Adventas – tai yra atėjimas, kada laukiama to stebuklo, ir laukiama vėlgi atitinkamai pasirengus: ir dvasia švaria, ir kūnu galų gale šiek tiek apvalytu.

Kūčios – pasninko kulminacija. Drauge tai ir ilgiausia naktis metuose. Ji buvo apipinta mitais, legendomis, jai buvo suteikta mistiškų galių, tad natūralu, kad Kūčių valgiai turėjo daug prasmių. Iš pirmo žvilgsnio, kasdieniai ir buitiški patiekalai ilgiausių metų naktį primindavo apie savo magiškas ir stebuklingas galias. Aguona – miego palydovė, vėlių pasaulio tarpininkė. Grybas – paslaptingo miško gyventojas, atsirandantis tarsi iš niekur. Medus – bičių suneštas gamtos stebuklas.

Silkę stengėsi iš paskutiniųjų Kūčioms nusipirkti, nes žuvis – tai yra, sakykim, ir sveikatos, ir turto simbolis. Jinai turi žvynus, jinai blizga, žvilga, jinai galų gale sveika, graži, ir todėl jinai siejosi su turtu, su sveikata. Ir jinai turėjo atsirast ant šito stalo.

Etnologai yra užfiksavę virš šimto skirtingų Kūčių stalo patiekalų, nors Nijolė Marcinkevičienė sako, kad moterys Kūčių vakarą nerungtyniavo ir nesistengė demonstruoti kulinarinių gabumų. Tai buvo diena, kai susirinkdavo visa šeima, kai būdavo gaminami simboliški sodai iš šiaudų, daug bendraujama ir atiduodama pagarba gamtai.

Kalbant apie Kūčių patį procesą, būtent gydytojo dietologo akimis žiūrėdama aš džiaugiuosi, kad yra tokių tradicijų, nes ką mes prarandame šiuolaikinėje visuomenėje, tai būtent tradicijas: tradiciją susėst už bendro stalo, tradicijas atkreipti dėmesį į valgomą maistą, tradicijas pasirinkti tą maistą ir galų gale atkreipti šiek tiek dėmesį į savo šeimos narių skonių, pomėgius, matyti, kaip kam sekasi prie to stalo. Taigi pats procesas kaip tradicija yra tikrai sveikintina. Kiti aspektai būtų tokie: iš tikrųjų tikri Kūčių patiekalai... jie turėtų būti visiškai be gyvūninės kilmės produktų. Taigi šiais laikais daug šeiminių šiek tiek sumodernina šią situaciją ir tikrai patenka į tuos patiekalus ir majonezo ar grietinės ir sviesto, ko neturėtų būti pagal visas jau tikrąsias taisykles.

Žodžiai

apsidrausti, apsidraudžia, apsidraudė užsitikrinti galimų nuostolių atlyginimą (paprastai mokant įnašus)

pasninkas vyr. susilaikymas nuo tam tikrų valgių dėl religinio tikėjimo

rungtyniauti, rungtyniauja, rungtyniavo rungtis, kovoti norint nustatyti, kuris geresnis

silkė mot. nedidelė jūrų žuvis, maistui naudojama sūdyta

suasmeninti, suasmenina, suasmenino ne asmeniui suteikti asmens savybes

susitaikymas vyr. suderinimas, nesutarimų pašalinimas

tarnauti, tarnauja, tarnavo dirbti kam, būti atsidavusiam; turėti pareigas, būti pasamdytam

varžyti, varžo, varžė riboti veikimo laisvę

žvynas vyr. plokštelė ant žuvies odos